Proletarijjez bьd mu vьliş, ətuvtçə!

Socializm tuj vьlət

59 | Dekabr 14-əj lun 1936 vоə | № 359

Organ Koşinskəj VKP(в) Rajkomlən da Rajispolkomlən gazet.

Dekabr 5-ət lunə 6 çasə rьtnas Sovettezlən Çrezvьçajnəj 8-ət Sjezd jedinoglasnəja utverditis stalinskəj Konstitucijaliş okonçatelnəj tekst.

MED OLAS STALINSKƏJ KONSTITUCIJA!

Med olas vil Konstitucija tvorec, naroddezlən lubiməj vozd jort STALIN!

JORT I. V. STALINLƏN DOKLAD

SSR Sojuz Konstitucija proekt jьliş

(Kər jort Stalin mьççişə tribuna vьlьn zaloьn lebə da dьr gьmalə ovacija. Bьdənnьs suvtənь. Bьdladorşan lebənь gorətləmmez: „ura jort Stalinlə!" „Med olas jort Stalin!" „Med olas velikəj Stalin!" „Velikəj genijlə jort Stalinlə ura!" „Vivat!" „Rot front!" „Jort Stalinlə slava!").

I.

Konstitucionnəj komişşija obrazujtəm da sьlən zadaçaez

JORTTEZ!

Konsitucionnəj Komişşija, kədalən lektьs predstavitəm eta sjezd viətəm lə, vəli obrazujtəm, kьz tədatə, SSR juz Sovettez VII sjezd specialnəj postanovlennoən. Eta postanovlennoьs vəli imitəm 1935 godə fevral 6 ət lunə. Sija itə:

„1. Pьrtnь SSR Sojuz Konstitucijaə ədkodşətəmmez seteəm napravlennoьn, ədьь:

a) oşlan demokratizirujtnь izbiratelj sistemasə vezəmən nebьdsən ravnəj vьrrezəs ravnəjjezən, unaştepennəjjezəs—şkьttezən da otkrьtəjjezəs--zakrьtəjjezən.

в) utoçnitnь Konstitucijaliş socialnoekonomiçeskəj osnova,—valətnь Konstitujasə sootvetstvijeə SSSR-ьn klassovəj ьnnez sootnoseннokət (vil socialistiçeskəj industrija sozdanno, kulaçestvoəs razromitəm, kolxoznəj strojlən pobedə, socialistiçeskəj sobstvennoş utverditçəm, kьz sovetskəj obsestvolən osnova i siş t.).

2. Predlozitnь SSR Sojuz Centralnəj spolnitelnəj Komitetlə bərjьnь Konstitucionnəj Komişşija, kədalə poruçitnь vьrabotajtnь Konstitucijaliş veşkətəm tekst nija osnovaez vьlьn, kədna vişlaləməş medoşşa punktьn da pьrtnь etə tekstsə SSR Sojuz CIK Şessija utverditəm vьlə.

3. SSR Sojuzьn sovetskəj vlaş organnez medmatiş oçerednəj vьborrezsə çulətnь vil izbiratelnəj şistema osnova vьlьn."

Eta vəli 1935 godə fevral 6-ət lunə. Eta postanovlennо primitəm bərьn lun bərti, mədnoz-kə sunь fevral 7-ət lunə 1935 godə, əkşis SSR Sojuz Centralnəj Ispolnitelnəj Komitetlən medoşşa Şessija i SSSR Sovettez VII ət Sjezdliş postanovlennо ispolnennoə, obrazujtis 31 mortiş Konstitucionnəj Komişşija. Sija poruçitis Konstitucionnəj Komişşijalə vьrabotajtnь SSSR Konstitucijaliş veşkətəm proekt.

Seteəməş SSSR Verxovnəj organlən formalnəj osnovannoez da direktivaez, kədna baza vьlьn dolzon vəli paşkətnь asşis ussə Konstitucionnəj Komişşija.

Sişkə Konstitucionnəj Komişşija dolzon vəli pьrtnь izmeneннoez ənna dejstvujtan Konstitucijaə, kəda primitəma 1924 godə. Eta dьrni kolis uçitьvajtnь SSSR Sojuz oləmьn nijə vezsəmmezsə, kədna vəliş kerəməş 1924 godşan i mijan lunnezəş.

II

SSSR oləmьn vezşəmmez period kosta 1924 godşan 1936 godəş

Kьeəməş nija vezşəmmez SSSR oləmьn, kədna pьrtisə olanə 1924 godşan 1936 god periodə i kədnə dolzon vəli otrazitnь Konstitucionnəj Komişşija aslas Konstitucija proektьn?

Mьjьn sussestvoьs ena vezsəmmezlən?

Mьj mijan vəli 1924 godьn?

Eta vəli NƏP-lən medoşşa period, kər Sovetskəj vlaşt dopuştitis kapitalizmlə nevna lovzьnь bьd vьnən socializm zoramikə, kər sija rascitьvajtis sь vьlə, med xozajstvo kьk sistema kapitalistiçeskəj da socialistiçeskəj, sorevnovannо munikə, organizujtnь socialistiçeskəj sistemaliş verməm kapitalistiçeskəj sistema vьlьn. Zadaça sulalis sььn, medьь etija sorevnovannо munəmьn krepitnь socializm pozicijaez, vermьnь likvidirujtnь kapitalistiçeskəj elementtezəs, da zaversitnь socialistiçeskəj sistemaliş pobeda, kьz narodnəj xozajstvo osnovnəj sistemaliş.

Mijan promьslennoşt predstavlajtis sek nezavidnəj kartina, osobennəja şəkьt promьslennoşt. Pravda, sija nevnaən vosstanavlivajtçis, no assis produkcijasə lьə esə ez vajət vojna osşa uroveneəs. Sija bazirujtçis vaz, bərə koləm da nebogatəj texnika vьlьn. Konesno, sija zoramis socializm ladorlaq. Socialistiçeskəj şektorlən udelnəj ves mijan promьslennoşьn sek sostavlajtis 80 proc. gəgər. No kapitalizm şektor 20-zə imejtis as sajas promьslennoştən ne jeəzьk 20 procent.

Şelskəj xozajstvo mijan predstavlajtis esə nezьk prigladnəj kartina. Pravda, pomessikkəzlən klass vəli likvidirujtəm-ni, no zato şelsko-xozajstvennəj kapitalisttezlən klass, kulakkezlən klass, predstavlajtis esə tətçəmən ьzьt vьn. Bьdsən şelskəj xozajstvo tədvьlə uşkətiş sek posnit jedinoliçnəj xozajstvoezliş neobjatnəj okean nь sredneveковəj koltçəm texnikaən. Etija okeanьn torja toçkaezən da ostrovokkezən olisə kolxozzez da sovxozzez, kədnija mijan narodnəj xozajstvoьn ezə esə imejtə mьmdakə, veşkьta sunь, serjoznəj znaçennо. Kolxozzez da sovxozzez velisə slabəjəş, a kulak vəli esə vьnьn. Mijə sek baitimə kulaçestvoəs ne jikvidirujtəm jьliş, a sijə ograniçitəm jьliş.

Sijə-zə saməjə kolə vişlavnь stranaьn tovarooborot jьliş. Tovarooborotьn socialistiçeskəj şektor sostavlajtis kьeəm—nibud 50—60 procent—ne unazьk, a bьdəs əstalnəj ьbьs vəli zanatəj kupeccezən, spekulanttezən, da mukəd çaşnikkezən.

Seteəm vəli kartina mijan əkonomikalən 1924 godьn.

Mьj mijə imejtamə əni, 1936 godə?

Jezeli mijan vəli sek NƏP-lən pervəj period, NƏP-lən pondətçəm, kapitalizmlən nevna lovzan kad, to mi əni imejtam NƏP-liş medbərja period, NƏP-liş konec, kapitalizməs narodnəj xozajstvo bьdəs sferaeziş bьdsən likvidirujtan kad.

Pondətnь kət bь sьsan, sto mijan promьslennoşt eta kədə bьdmis gigantskəj vьnə. Əni oz-ni tuj sijə sunь slabəjən da texniçeskəja umələ osnaьsonnələn. Zikəz mədnoz, əni sija bazirujtçə vil, bogatəj ənnaşa texnika vьlьn bura zoraməm şəkьt industrijaən da esə əddənzьk zoraməm masinostrojennoən. Medglavnəjьs-zə sььn, sto kapitalizm bьdsən vasətəm mijan promьslennoşt sferaiş a proizvodstvo socialistiçeskəj forma javlajtçə əni jansəttag gospodstvujussəj şistemaən mijan promьslennoşt oblaştьn. Oz tuj lьddnь posnit torən sijə faktsə, sto mijan ənnaşa socialistiçeskəj industrijaьs vişətnь-kə produkcija objom şərti dak sija əni şizimişən unazьk dovojennəj kad industrijaşa.

Şelskəj xozajstvo oblaştьn posnit jedinoliçnəj kreştjanskəj xozajstvoez okean tujə nь slabəj texnikaən da kulak zasiljoən mijan əni em mirьn medgьriş masinizirovannəj, vil texnikaən vooruzonnəj proizvodstvo, — kolxozzez da sovxozzez bьdəs ətuvtən şistema. Bьdənlə tədana, sto şelskəj xozajstvoьn kulaçestvo likvidirujtəm, a posnit jedinoliçnəj kreştjanskəj xozajstvoezlən şektorьs bərə kolçəm sredneveковəj texnikaən zanimajtə əni zev jeeьnik mesta da i udelnəj vesьs sьlən şelskəj xozajstvoьn, kьz bosnь posevnəj plosçad razmerrez, sostavlajtə ne unazьk 2—3 procentşa. Oz tuj ne otmetitnь sijə faktsə, sto kolxozzezlən əni as kipod uvtanьs 316 tьşeça traktor 5 million 700 tьşeça vəv vьn mosnoşən, a ətlaьn sovxozzezkət nьlən 400 tьşeça traktor 7 million 580 tьşeça vəv vьn mosnoşən.

Bosnь-kə stranaьn tovarooborot, to kupeccez da spekulanttez sovşem vasətəməş eta oblaştiş. Bьdəs tovarooborot əni gosudarstvo kiьn, kooperacija da kolxozzez kiьn. Çuzis i zoramis vil, sovetskəj torgovla, spekulantteztəg torgovla, kapitalisttezтəg torgovla.

I siş socialistiçeskəj şistemalən narodnəj xozajstvo bьdəs sferaezьn polnəj poredaьs əni javlajtçə faktən.

A mьj etija loə?

Etija loə, sto mortən mortəs əksploatacijaьs uniçtozitəm, likvidirujtəm, a proizvodstvo sredstvoez da orudijaez vьlə socialistiçeskəj sobstvennoşt utverditçəm, kьz mjan sovetskəj obsestvolən nezьblimə osnova (**Dьr kьşşana aplodismenttez**).

SSSR narodnəj xozajstvo oblaştьn bьdəs enija vezşəmmezsən mijə imejtamə əni vil, socialistiçeskəj əkonomika, kədija oz təd krizissez i bezrabotica, nisseta i rozoreno, seta grazdanalə bьdəs pozannez zazьtoçnəja da kulturnəja olam ponda.

Seteəməş osnovnəjьn vezşəmmez, kədnija loisə mijan əkonomikaьn 1934 godşan 1936 godəş.

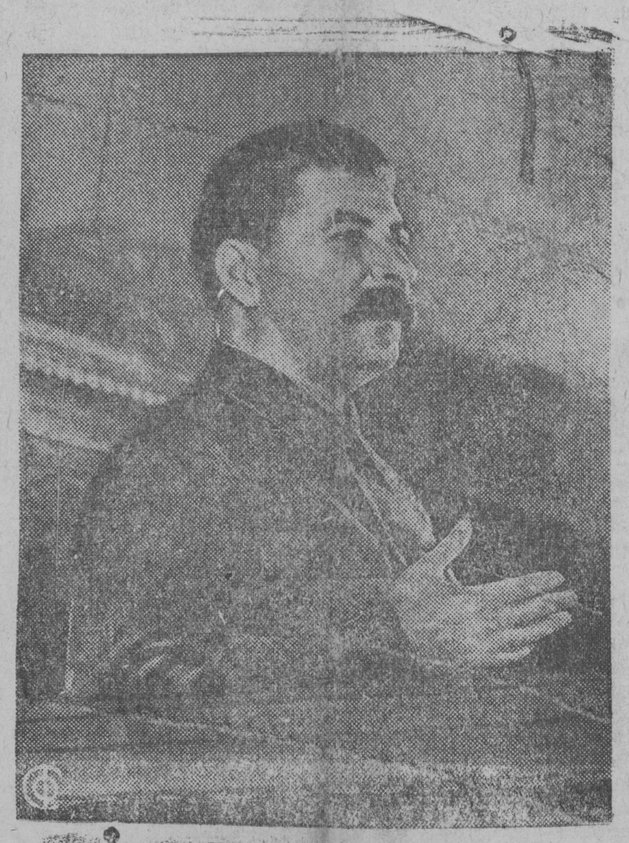

Jort I. V. STALIN kerə doklad SSR Sojuz Konstitucija proekt jьliş

SSSR əkonomika oblaştьn ena vezşəmmezkət vezşiş i klassovəj struktura mijan obsestvolən.

Pomessikkezlən klass, kьz tədana, vəli likvidirujtəm-ni grazdanskəj vojna pobedonostnəja pomalam rezultatьn. Mьj kasajtçişə mədik əksploatatorskəj klassezəş dak nьkət lois sija-zə, kьz pomessikkez klasskət. Ez lo kapitalisttezlən klass promьslennoşt oblaştьn. Ez lo kulakkezlən klass şelskəj xozajstvo o b l a ş t ь n. Ez loə kupeccez da spekulanttez tovaraoborot oblaştьn. Bьdəs, əksploatatorskəj klassez, siskə, loisə likvidirujtəməş.

Kolççis raboçəj klass.

Kolççis klass kreştjanalən.

Kolççis intelligencija.

No vəli bь osьboçnəja dumajtnь, sto enija socijalnəj gruppaez etija kadə ez terpitə nekьeəm vezşəmmez, sto nija kolçisə seteəməş-zə, kьsəməş nija vəlisə, suam, kapitalizm dьrni.

Bosnь, primerən, SSSR-iş raboçəj klass. Sijə casto suvlənь vazşa pamet şərti proletarijatən. No mьj seteəm proletariat? Proletariat em klass, kədija lisitəma proizvodstvo sredstvaeziş da orudijaeziş xozajstvo sistema dьrni, kər proizvodstvo sredstvaez da orudijaez prinadlezitənь kapitalisttezlə da kər kapitalisttezlən klass əksploatirujtə proletariatsə. Proletariat—eta klass, kədijə əksploatirujtənь kapitalisttez. No mijanьn kapitalisttezlən klass, kьz tədam, likvidirujtəm-ni, proizvodstvo sredstvaez da orudijaez kapitalisttezliş mьrddəməş da şetəməş gosudarstvolə, kədьlən juralan vьnən javlajtçə raboçəj klass. Siskə loə, abu seşşa kapitalisttezlən klass, kədija vermis bь əksploatirujtnь raboçəj klassəs. Siskə loə, mijan raboçəj klass ne tolko abu lisitəma proizvodstvo sredstvaeziş da orudijaeziş, a zikəz mədnoz, sija vladejtə nijən ətlaьn bьdəs otirkət. A raz sija nijən viadejtə, a kapitalisttezlən klass likvidirujtəm,— bьdsən iskluçitəm raboçəj klassəs əksploatirujtan vozmoznoşьs.

Pozə-ja etija bərьn mijanliş raboçəj klassə sunь proletariatən? Jasno, sto oz poz. Marks baitis: sь ponda, med proletariat mezdətis aşsə, sija dolzon razgromitnь kapitalisttezliş klass, mьrddьnь kapitalisttezliş proizvodstvo sredtvaez da orudijaez i uniçtozitnь proizvodstvoiş nijə uslovijaezsə, kədnija çuztənь proletariatsə. Pozə-ja vişlavnь, sto SSSR-iş raboçəj klass osusestvitis-ni enijə as mezdətan uslovijaəzsə? Bezuslovno pozə i kolə. A mьj etija loə? Etija loə, sto SSSR-iş proletariat pərtçis zikəz vil klassə, SSSR-iş raboçəj klassə, kədija uniçtozitis xozajstvo kapitalistiçeskəj şistema, kədija utverditis socialistiçeskəj sobstvennoş proizvodstvo orudijaez da sredstvaez vьlə da ində sovetskəj obsestvosə kommunizm tuj kuza.

Kьz azzat, SSSR-iş raboçəj klass—etija zikəz vil, əksploatacijaiş mezdətəm, raboçəj klass, kəda vьlə vaçkişanasə ez təd esə çeloveçestvolən istorija.

Vusam kreştjanstvo jьliş vopros dьnə. Velaşşəm baitnь, sto kreştjanstvo — eta posnit proizvoditelіezlən seteəm klass, kədnalən çlennez atomizirujtəməş, rozpitəməş omən strana pasta, garjişənь ətikən aslanьs posnit xozajstvoezьn, nь kolççəm texnikaən, javlajtçənь çastnəj sobstvennoş rabbezən da nakazittəg əksploatirujtçənь pomessikkezən, kulakkezən, kupeccezən, spekulanttezən, rostovsikkezən i siş oz. I bьliş, kapitalistiçeskəj stranaezьn kreştjana, bosnь-kə nьliş osnovnəj massasə, javlajtçənь imenno eteəm klassən. Pozəja vişlavnь, sto mijan ənnaşa kreştjanstvo, sovetskəj kreştjanstvo, aslas massaьn vaçkişə seteəm kreştjanstvo vьlə? Oz, oz poz etijə vişlavnь. Seteəm kreştjanstvoьs mijan abu-ni. Mijan sovetskəj kreştjanstvo javlajtçə zikəz vil kreştjanstvoən. Mijan abu seşşa pomessikkez da kulakkez, kupeccez da rostovsikkez, kədnija vermisə bь əksploatirujtnь kreştjanaəs. Siş-kə loə, mijan kreştjanstvo em əksploatacijaiş mezdətəm kreştjanstvo. Oslan, mijan sovetskəj kreştjanstvoьs aslas medunarьkьn em kolxoznəj kreştjanstvo, mədnoz-kə sunь, sija bazirujtə assis ussə da assis dostojannosə ne jedinoliçnəj trud vьlьn da bərə kolçəm texnika vьlьn, a kollektivnəj trud vьlьn da ənna texnika vьlьn. Medbərьn mijan kreştjanskəj xozajstvo osnovaьn kujlə ne çastnəj sobstvennoşt, a kollektivnəj sobstvennoşt, kəda bьdmam kollektivnəj trud baza vьlьn.

Kьz azzat, sovetskəj kreştjanstvo —eta zikəz vil kreştjanstvo, kəda vьlə vaçkişanasə ez təd esə çeloveçestvolən istorija.

Vusamə, medbərьn, intelligencija jьliş voprоs dьnə, inzenerno-texniçeskəj rabotnikkez jьliş voprоs dьnə, kulturnəj front vьlьn usalişşez jьliş, sluzassəjjez jьliş voobse i s.o. Sььn kolam kadə siş-zə loisə ьzьt vezşəmmez. Etija ne sija-ni, vaz raskoşuzlaj intelligencija, kədija peslisis suvtənь assə klassez vevdərьn, a bьliş-sə aslas massaьn sluzitis pomessikkezlə da kapitalisttezlə. Mijan sovetskəj intelligencija etija—zikəz vil intelligencija, kədija bьdəs vuzzeznas kərtaşəm raboçəj klasskət da kreştjanstvokət. Vezşis, ətkə, intelligencijalən sostav. Dvorjanstvo da burzuazija kolasiş petişşez sostavlajtənь mijan sovetskəj intelligencijaьn nebьl procent. 80—90 procent sovetskəj intelligencija—ena raboçəj klass kolasiş, kreştjanstvo kolasiş da medik usaliş slojjez kolasiş petişşez. Vezşis medbərьn intelligencija dejatelnoştlən i açьs xarakterьs. Oşzьk sija dolzon vəli sluzitnь bogatəj klassezlə sijən, sto sьlən ez vəv mədkod petanin. Əni sija dolzon sluzitnь narodlə sijən, sto ez loə seşşa əksploatatorskəj klassez. I imenno sijən əni sija javlajtçə Sovetskəj obsestvoьn ravnopravnəj çlenən, kьtən sija ətlaьn raboçaljezkət da kreştjanakət, ətik upjazkaьn nьkət nuətə vil klasseztəm socialistiçeskəj obsestvo stroitəm. Kьz azzat, eta sovşem vil, trudovəj intelligencija, kəda vьlə vaçkişanasə odə azzə mu sar vьlas ətik stranaьn.

Seteəm vezşəmmez sogmisə çulaləm kadə Sovetskəj obsestvo klassovəj struktura oblaşьn.

Mьj jьliş baitənь enija vezşəmmez?

Nija baitənь, ətkə, sь jьliş, sto granez raboçəj klass kolasьn da kreştjanstvo kolasьn, siş-zə, kьz ena k l a s s e z da intelligencija kolasьn—çьskişşənь, a vazşa klassovəj iskluçitelnoşьs—əsə. Eta loə, sto rasstojannoьs etniia socialnəj gruppaez kolasьn şo əddənzьk i əddənzьk çinə.

Nija baitənь, mədkə, sь jьliş, sto əkonomiçeskəj protivoreçijaez etnija socialnəj gruppaez kolasьn uşənь, çьskişşənь.

Nija baitənь, medbərьn, sь jьliş, sto uşənь i çьskişşənь nь kolasьn siş-zə i politiçeskəj protivoreçijaez.

Siş sulalə delo SSSR klassovəj struktura oblaşьn vezsəmmezən.

SSSR-ьn obsestvennəj olanlən vezşan kartina vəli bь ne polnəj, ne vişlavrь-kə kьnьmkə kьv vezşəmmez jьliş esə ətik oblaşьn. Me baita SSSR-ьn nacionalnəj vzaimootnoseннoez jьliş. Kьz tədamə, Sovetskəj Sojuzə pьrənь 60 gəgər nacija, nacionalnəj gruppaez da narodnoşşez. Sovetskəj gosudarstvo em unanacionalnoşa gosudarstvo. Vezərtana, sto SSSR-iş naroddez kolasьn vzaimootnoseннoez jьliş vopros oz vermь ne lonь mijan ponda pervoştepennəj znaceннoa.

Sovetskəj Socialistiçeskəj Respublikaezlən Sojuz obrazujtçis, kьz tədamə, 1922 godə SSSR Sovettezlən Pervəj sjezd vьlьn. Obrazujtçis sija SSSR naroddezlən ravenstvo da dobrovolnəj naçaloez vьlьn. 1924 godə primitəm, ənna dejstvujtan Konstitucija, em SSSR Sojuzlən pervəj Konstitucija. Eta vəli period, kər naroddez kolasьn otnoseннoez ezə esə vələ burzьka ləsətəməş, kər velikorossez dьnə nedoverijo perezьtokkez esə ezə-na əsə, kər centroveznəj vьnnez so esə dejstvujtisə oslan. Kovsis etnija usloviiaəzьn ləsətnь naroddezliş bratskəj sotrudniçestvo əkonomiçeskəj, politiçeskəj da voennəj vzaimopomos baza vьlьn, unanacionalnoşa ətik sojuznəj gosudarstvoə niə ətlaaləmən. Sovetskəj vlaş ez vermь ne azzьnь şəkьttezsə etija delobn. Sьlən vəlisə as osas burzuaznəj stranaezis unanacionalnoşa gosudarstvoezlən neudaçnəj opьttez. Sьlən vəli as osas vaz Avstro-Vengrijalən provalitçəm opьt. I şo-zə sija munis unanacionalnoşa gosudarstvo kerəm opьt vьlə sijən, mьja sija tədis, sto unanacionalnoşa gosudarstvo, kəda çuzəm socializm baza vьlьn, dolzon vьderzitnь bьdəs i bьdkod ispьtannoez.

Sija kadşan çulalis 14 god. Kadьs tьrmana sь ponda, medbь proveritnь opьtsə. I mьjzə? Çulaləm kad nesomnennoşən mьççalis, sto unanacionalnoşa gosudarstvo obrazujtan opьtьs, kədə kerəma socializm baza vьlьn, udajtçis bьdsən. Etija em leninskəj nacionalnəj politikalən nesomnennəj pobeda (**Dьr kьşşana aplodismenttez**).

Mijan objaşnitnь etijə pobedasə?

Əksploatatorskəj klassez otsutstvujtəmьs, kədnija mezdunarodnəj drakaьn javlajtçisə osnovnəj organizatorrezən; əksploatacija otsutstvujtəm, kədija kultivirujtə ətamәd dьnə nedoverijo da əztə nacionalistiçeskəj strasşez; vlaş dьnьn raboçəj klasslən naliçije, kədija javlajtçə vragən bьd porabossennolə da internacionalizm idejaez vernəj novjətişən; naroddezlən ətamədkət vzaimootnoseннoez; bьdəs xozajstvennəj i obsestvennəj olan oblaşşezьn naroddezlən ətamədlə otsalamsə faktiçeskəja olanə pьrtəm; med bərьn, SSSR-iş naroddezlən nacionalnəj kultura çvetitəm, nacionalnəj formaa, socialistiçeskəj soderzannoa,—bьdəs ena i nь vьlə vaçkişana faktorrez vajətisə setçəş, sto SSSR-iş naroddezəln vuznas vezşiş, çuzəmьs, əsis ətamədlanə nedoverije çuvstvo, zorami, nьdьn vzaimnəj druzba çuvstvo da ləşalis, siskə nastojassəj bratskəj sotrudniçestvo naroddezlən jedinəj sojuznəj gosudarssvo şistemaьn.

Bьdəs etaşan mijan əni em bьdsən teçşəm da bьdəs ispьtannoez vьderzitəm unanacionalnəj socialistiçeskəj gosudarstvo, kədija proçnoş vьlə vermis bь zavidujtnь lubəj nacionalnəj gosudarstvo şvetas lubəj çaşьn (**Burnəj aplodismenttez**).

Seteəməş vezşəmmez, kədnija sogmisə çulaləm kadə, SSSR **nacionalnəj vzaimootnoseннoez** oblaştьn.

Seteəm obsəj itog vezşəmmezlən SSSR xozajstvennəj da obsestvenno-politiçeskəj oləmьn, kədnija sogmisə kadə 1924 godşan 1936 godəş.

III

Konstitucija proektlən osnovnəj osobennoşttez

Kьeəm otrazennо poluçitisə vil Konstitucija proektьn SSSR oləmas bьdəs ena vezşəmmes?

Mədnoz baittən: kьeəməş osnovnəj osobennoşttşes Konstitucija proektьslən, kəda predstavitəma visətnь eta Sjezdlə?

Konstitucionnəj Komişşijalə vəli poruçitəm kernь vezəmmez 1924 godşa Konstitucija tekstə. Konstitucionnəj Komişşija us rezultatьn sogmis Konstitucijalən vil tekst, SSSR vil Konstitucijalən proekt. Vil Konstitucija proektsə gizikə Konstitucionnəj Komişşija petlis sьis, sto Konstitucija ne dolzon lonь soralama programmakət. Eta loə, sto programma da Konstitucija kolasьn em sussestvennəj raznica. Sek, kər programma baitə sь jьliş, mьj esə abu da mьj esə dolzon lonь susətəm

Prodolzennо 2-əş lisbokьn.

JORT I. V. STALINLƏN DOKLAD

SSR Sojuz Konstitucija proekt jьliş

Prodolżeŋŋo.

da zavojujtəm oşlaŋьn, Konstitucija, şikəş məd̨noş, dolzon baitnь sь jьliş, mьj em-n̨i, mьj suşətəm da zavojujtəm—n̨i əni, ənn̨a kadə. Programma unazьksə kasajtçə oşlaŋşa jьliş, Konstitucija—ənn̨aşa jьliş.

Illustracija ponda kьk primer.

Mijan sovetskəj obsestvo vermis kernь sijə, sto sija osnovnəja pьrtis-n̨i olanə socializm, keris socialistiçeskəj stroj, məd̨nɔs-kə sunь, pьrtis olanə sijə, mьj marksisttezlən məd̨noz suşə kommun̨izm medɔssa libo nizəj fazaən. Sizkə, mijan osnovnəja pьrtəma-n̨i olanə kommun̨izmlən medɔssa faza, socializm. (**Dьr kьssana aplodismenttez**). Kommun̨izm eta fazalən osnovnəj principən javlajtçə, kьz mi tədam, formula: „bьdşaŋ sь sposobnoştez şərti, bьdlə sь trud sərti.“ Dolzon-ja mijan Konstitucija otrazitnь etə faktsə, socializm zavojevaŋŋo faktsə? Dolzon-ja sija bazirujtçьnь eta zavojevaŋŋo vьlьn? Bezuslovno dolzon. Dolzon, siz-kьz SSSR ponda socializmьs em sija, mьj kerəm da zavojujtəm-n̨i.

No sovetskəj obsestvo ez-na esə vermь pьrtnь olanə kommun̨izmliş vьssəj fazasə, kьtən gospodstvujtan principən loas formula: „bьdşaŋ sь sposobnoştez şərti, bьdlə sь potrebnoştez şərti,“ kət sija i suvtətə aslьs celən pьrtnь olanə oşlaŋьn kommun̨izmliş vьssəj fazasə. Vermas-ja mijan Konstitucija bazirujtçьnь kommun̨izm vьssəj faza vьlьn, kəda esə abu da kəda dolzon lonь esə zavojujtəm? Oz, oz vermь, siz-kьz SSSR ponda kommun̨izmlən vьssəj fazaьs em sija, mьj esə abu pьrtəma olanə i mьj dolzon pьrtnь olanə oşlaŋьn. Oz vermь, jezeli sija oz məd pərtçьnь oşlaŋşa zavojevaŋŋoez jьliş programmaə n̨eto deklaracijaə.

Seeəməş ramkaes mijan Konstitucijalən ənn̨a istoriçeskəj momentə.

Sizkə vil Konstitucijalən proekt predstavlajtə asnas munəm tujliş itog, suşətəmni zavojevaŋŋoezliş itog. Sija javlajtçə, sizkə, registracijaən da zakonodatelnəj zakrepleŋŋoən sijə, mьj suşətəm da zavojujtəm-n̨i delo vьlьn. (**Burnəj aplodismenttez**).

Etaьn SSSR vil Konstitucija proektlən medɔssa osobennoşt.

Oşlaŋ. Burzuaznəj stranaezlən konstitucijaez obьçno petənь (isxoditənь) kapitalistiçeskəj stroj n̨ezьbьlemoşt jьliş ubezdeŋŋoiş. Ena konstitucijaezliş glavnəj osnovasə sostavlajtənь kapitalizmlən princippez, sьlən osnovnəj ustojjez: çastnəj sobstvennoşt mu vьlə, vər, fabrikaez da zavoddez vьlə i proizvodstvo mədik sredstvaez da orudijaez vьlə; mortəs mortən əksploatirujtəm i əksploatatorrezlən da əksploatirujeməjjezlən naliçija; usaliş-şez bolsinstvolən n̨eobespeçennoşt obsestvo ətik polus vьlьn da roskos menşinstvolən, kədna oz usalə, no obespeçennəjəş,—mədik polus vьlьn; i s. oş. i s. oş. Nija opirajtçənь ena da nь kod kapitalizm ustojjez vьlə. Nija nijə otrazajtənь, nija nijə zakrepljajtənь zakonodatelnəj porjadokən.

Nьşaŋ otliçijaən SSSR vil Konstitucijalən proekt petə kapitalistiçeskəj stroj likvidacija faktiş, SSSR-ьn socialistiçeskəj stroj pobeda faktiş. SSSR vil Konstitucija proektliş glavnəj osnovasə sostavlajtənь socializmlən princippez, sьlən osnovnəj ustojjez, kədna suşətəməş-n̨i da pьrtəməş-n̨i olanə: socialistiçeskəj sobstvennoşt mu vьlə, vər, fabrikaez da zavoddez vьlə i proizvodstvo mədik sredstvaez da orudijaez vьlə; əksploatacija da əksploatatorskəj klassezəs likvidirujtəm; bolsinstvoliş n̨isseta da menşinstvoliş roskos likvidirujtəm; bezrabotica likvidirujtəm; trud kьz objazannoşt da çest dolg bьd rabotosposobnəj graždanin̨lən formula şərti: „kin oz usav, sija oz şoj.“ Trud vьlə pravo, mədn̨oz-kə sunь, bьd graždanin̨lən garantirovannəj us poluçitəm vьlə pravo; soççişəm vьlə pravo; obrazovaŋŋo vьlə pravo; i s. oş. i s. oş. Vil Konstitucijalən proekt opirajtçə ena da nьkodəm-zə socializm ustojjez vьlə. Sija nijə otrazajtə, sija nijə zakrepljajtə zakonodatelnəj porjadokən.

Seteəm vil Konstitucija proektlən mədik osobennoştьs.

Oşlaŋ. Burzuaznəj konstitucijaez çələmən petənь predposьlkaiş sь jьliş, sto obsestvo sulalə antagonistiçeskəj klasseziş, klasseziş, kədna vladejtənь bogatstvoən, da klasseziş, kədna oz vladejtə sijən, sto kьeəm-bь partija ez lok vlaşt dьnə, obsestvoən gosudarstvennəj rukovodstvo (diktatura) dolzon prinadlezitnь burzuazijalə, sto konstitucija kolə sь ponda, medbь zakrepitnь obsestvennəj porjadokkez, kədna ugodnəjəş da vьgodnəjəş ema klassezlə.

Burzuaznəj konstitucijaezşaŋ otliçijaən SSSR vil Konstitucijalən proekt petə sьiş, sto obsestvoьn abu seşşa antagonistiçeskəj klassez, sto obsestvo sulalə ətaməd dьnə druzestvennəj kьk klassiş, rabоçəjjeziş da kreşşanaiş, sto vlaşt dьnьn sulalənь usalişşezlən imenno ena klasses, sto obsestvoən gosudarstvennəj rukovodstvo (diktatura) prinadlezitə rabоçəj klasslə, kьz oşьn muniş klaslə obsestvoas, sto Konstitucija kolə sь ponda, medbь zakrepitnь obsestvennəj porjadokkez, kədna ugodnəjəş da vьgodnəjəş usalişşezlə.

Seteəm vil Konstitucija proektlən kuimət osobennoştьs.

Oşlaŋ. Burzuaznəj konstitucijaez çələmən petənь predposьlkaiş sь jьliş, sto obsestvo sulalə antagonistiçeskəj klasseziş, klasseziş, kədna vladejtənь bogatstvoən, da klasseziş, kədna oz vladejtə sijən, sto kьeəm-bь partija ez lok vlaşt dьnə, obsestvoən gosudarstvennəj rukovodstvo (diktatura) dolzon prinadlezitnь burzuazijalə, sto konstitucija kolə sь ponda, medbь zakrepitnь obsestvennəj porjadokkez, kədna ugodnəjəş da vьgodnəjəş ema klassezlə.

Oşlaŋ. Burzuaznəj konstitucijaez çələmən petənь predposьlkaiş sь jьliş, sto obsestvo sulalə antagonistiçeskəj klasseziş, klasseziş, kədna vladejtənь bogatstvoən, da klasseziş, kədna oz vladejtə sijən, sto kьeəm-bь partija ez lok vlaşt dьnə, obsestvoən gosudarstvennəj rukovodstvo (diktatura) dolzon prinadlezitnь burzuazijalə, sto konstitucija kolə sь ponda, medbь zakrepitnь obsestvennəj porjadokkez, kədna ugodnəjəş da vьgodnəjəş ema klassezlə.

Burzuaznəj konstitucijaezşaŋ otliçijaən SSSR vil Konstitucijalən proekt petə sьiş, sto obsestvoьn abu seşşa antagonistiçeskəj klassez, sto obsestvo sulalə ətamədan dьnə druzestvennəj kьk klassiş, rabоçəjjeziş da kreşşanaiş, sto vlaşt dьnьn sulalənь usalişşezlən imenno ena klasses, sto obsestvoən gosudarstvennəj rukovodstvo (diktatura) prinadlezitə rabоçəj klasslə, kьz oşьn muniş klaslə obsestvoas, sto Konstitucija kolə sь ponda, medbь zakrepitnь obsestvennəj porjadokkez, kədna ugodnəjəş da vьgodnəjəş usalişşezlə.

Seteəm vil Konstitucija proektlən kuimət osobennoştьs

JORT I. V. STALINLƏN DOKLAD

SSR Sojuz Konstitucija proekt jьliş

— r o d o l ƶ e ŋ ŋ o.

ponda, mədŋoz-kə sunь, de- ььdən ponda. No etaiş petə, okratizmiən osnovaez ƶugşənь ŋe Konstitucija proektən, a burƶuaz-stitucijaezən. Vot mьla me dumaj-

ta, sto SSSR-lən Konstitucija loə mirьn koŋeçəz jedinstvennəj demokratiçeskəj Konstitucijaən.

Seteəm deloьs SSSR-iş vil Konstitucija proekt vьlə burƶuaznəj kritikakət.

V.

(st itucija proektə veşkətəmmez da sodtəttez

kuƶamə vopros dьnə Konstitucija ə veşkətəmmez da sodtəttez jьliş, kerisə graƶdana etə proektsə vşe-odnəja obsuƶdajtəm dьrni.

Konstitucija proektsə vşenarodnəja suƶdajtəmьs şetis, kьƶ mi tədam, vel na veşkətemmez da sodtəttez. Bьdəs ija puьlikujtəməş sovetskəj peçatьn. Sь-aŋ, sto ena veşkətəmmez əddən ŋeətkoŋ odəş da i cennoşьs nьlən ŋeətkoŋ kolis nijə torjətnь, me şərti, kuim kategorija lə.

Medoƶƶa kategorijaiş veşkətəmmezlən çiteln əj certaьs sььn, sto nija baitənь Konstitucija voprossez jьliş, a oƶlaŋşa konodateln əj organnez bьdlunşa zakono-atelnəj us voprossez jьliş. Torja voprossez axovanno jьliş, mukəd voprossez kolxoz-əj stroitelstvo jьliş, mukəd voprossez omьslennəj stroitelstvo jьliş, finansovəj lo voprossez,—seeeəməş ena veşkətəm-ezlən temaez. Tьdalə, ena veşkətəm-ezlən avtorrez bьeəmika ezə vezərtə onstitucionnəj voprossez da bьdlunşa akonodatelstvo voprossez kolasьn ŋeət-odsə. Imenno etaşaŋ nija starajtcənь ujьsnь Konstitucijaas kьƶ poƶə unazьk akonnez, nuətnь ŋelosə sьlaŋə, medьь ərtnь Konstitucijasə zakonnez svod ko-ləmə. No Konstitucija abu zakonnezlən svod. Konstitucija em osnovnəj zakon, i oko osnovnəj zakon. Konstitucija oz isk-uçajt, a predpolagajtə oƶlaŋşa zakono-datelnəj organnezliş bьdlunşa zakonoda-telnəj usə. Konstitucija şetə seteəm or-gannez oƶlaŋşa zakonodatelnəj us ponda juridiçeskəj baza. Etaşaŋ seteəm veşkə-təmmez da sodtəttez, kьƶ Konstitucija dьnə veşkьta oz otnositçə dolƶonəş lonь, me şərti, inədməş stranalən oƶlaŋşa zako-nodatelnəj organnezə.

Mədəş kategorijaə kolə torjətnь seteəm veşkətəmmez da sodtəttez, kədnalən em Konstitucija proekt dьnə veşkьta otnoseŋŋo.

Eta kategorijaiş una veşkətəmmezlən xarakterьs redakcionnəj. Etaşaŋ nijə po-zis ьь şetnь eta Sjezd Redakcionnəj komisijaə, kədə, me dumajta, bərjas sjezdьs da poruçitas sьlə okonçatelnəja redaktirujtnь vil Konstitucija tekstsə.

Baitnь-kə kuimət kategorijaiş mədik veşkətəmmez jьliş, dak nьlən znaçeŋŋoьs suьsdestvennəjьk i nь jьliş, me şərti, kov-şas vistavnь estən kьnьmkə kьv.

1) Medpervo Konstitucija proekt 1-j statta dьnə veşkətəmmez jьliş. Emәş ŋol veşkətəm. Ətikkez predlagajtənь „gosu-darstvo raboçəjjezlən da kreşsanalən“ kьvvez tujə vistavnь: „go-sudarstvo usəlişsezlən“. Mədikkez predlagajtənь „gosudarstvo raboçəjjezlən da kreşsanalən“ kьvvez dьnə sodtьnь: „i usaliş intelligencijalən.“ Kuimətte predlagajtənь „gosudarstvo raboçəjjezlən da kreşsanalən“ kьvvez tujə vistavnь: „gosu-darstvo bьdəs rasaezlən da nacionalnoş-şezlən, kədna olənь SSSR territorija vььn.“ Nolettez predlagajtənь kьv „kreşsanalən“ vezнь kьlən „kolxoznikkezlən“ libo kьv-vezən: „socialistiçeskəj zemledelijeьn usa-lişsezlən.“

Kolə-ja primitnь enə veşkətəmmezsə? Me dumajta, sto oz kov.

Mьj jьliş baitə Konstitucija proektlən medoƶƶa statьaьs? Sija baitə sovetskəj obsestvo klassovəj sostav jьliş. Vermam-ja mijə, markşisttez, ordjьnь Konstitucija-ьn vopros mijan obsestvo klassovəj sos-tav jьliş? Ogə, ogə vermə: Sovetskəj ob-sestvo sulalə, kьƶ mi tədam, kьk klassiş, ra-boçəjjeziş da kreşsanaiş. Konstitucija pro-ektlən medoƶƶa statьaьs eta jьliş imenno i baitə. Siƶkə loə, Konstitucija proektlən medoƶƶa statta pravelnəja otobrazajtə mi-jan obsestvoliş klassovəj sostavsə. Ver-masə juavnь: a trudovəj intelligencija? Intelligencija ŋekər ez vəv i oz vermь lonь klassən,—sija vəli i kolççə proslo-jkaən, kəda rekrutirujtə assis çlennezsə ob-sestvo ььdəs klassez kolasьn. Vaƶşa kadə intelligencija rekrutirujtis assis çlennezsə dvorjana kolasiş, burƶuaƶija kolasiş, mu-kədsə kreşsana kolasiş i toko əddən nev-na raboçəjjez kolasiş. Mijan, sovetskəj kadə intelligencija rekrutirujtə assis çlen-nezsə medunasə raboçəjjez da kreşsana kolasiş. No kьƶ ьь sija ez rekrutirujtçь i kьeəm ьь xarakter sьlən ez vəv, intelli-gencija şodaki em proslojka, a ŋe klass.

Oz-ja çint eta obstojatelstvoьs trudo-vəj intelligencijaliş pravaez? Nemьmda! Konstitucija proektlən 1-j statьaьs baitə ŋe pravaez jьliş razlicnəj slojjezlən sovet-skəj obsestvoьn, a eta obsestvo klassovəj sostav jьliş. Sovetskəj obsestvo razliçnəj slojjezlən pravaez jьliş, ətlaьn i trudovəj intelligencija pravaez jьliş, baitşə unazьk-sə Konstitucija proekt dasət da dasətikət glavaezьn. Ena glavaeziş tьdalə, sto ra-boçəjjez, kreşsana i trudovəj intelligencija bьdsən ravnopravnəjəs strana oləmas xoƶajstvennəj, politiceskəj, obsestvennəj da kulturnəj bьdəs sferaezьn. Siƶ-kə loə, trudovəj intelligencijaliş pravaez çintə n jьliş oz vermь lonь ŋekьeəm baitəm.

Sijə-zə kolə vistavnь naciaez jьliş da rasaez jьliş, kədna pьjənь SSSR sostavə. Konstitucija proekt mədəş glavaьn vistaləm-ŋi, sto SSSR em ravnopravnəj nacija-ezlən svobodnəj sojuz. Kolə-la mədpəv vistavnь etə formulasə Konstitucija proekt medoƶƶa statьaьn, kəda baitə sovetskəj ob-sestvo ne nacionalnəj sostav jьliş, a sь klassovəj sostav jьliş? jasno, sto oz kov. Baitnь-kə SSSR-ə pьriş nacijaez da rasaez pravaez jьliş, dak eta jьliş baitşə Konsti-tucija proektьn mədəş, dasət da dasəti-kət glavaezьn. Ena glavaeziş tьdalə, sto SSSR-ьn naciaez da rasaez polzujtçənь ətkoŋ pravaezən strana oləmьn xozajst-vennəj, politiceskəj, obsestvennəj da kul-turnəj bьdəs sferaezьn. Siƶkə loə, nacio-nalnəj pravaez çintəm jьliş oz vermь lonь ŋekьeəm baitəm.

Siƶ-zə ŋepravilno vəli bь vezнь kьv „kreşsanin“ kьlən „kolxoznik“ libo kьv-vezən „socialistiçeskəj zemledeljeьn usa-liş.“ Ətkə, kolxoznikkezşə kreşsana kola-sьn emәş esə unazьk million xozajstvoş ne-kolxoznikkez. Mьj nьkət kernь? Oz-ja dumajtə eta veşkətəmlən avtorrez çapkьnь nijə sçot vьliş? Eta vəli bь nerazumno. Mədkə, kreşsana kolasiş unazьkьs pondis-kə nuətnь kolxoznəj xozajstvo, dak eta esə abu siz, sto sija dugdis lonь kreşsanaən, sto sьlən abu seşşa aslas liçnəj xozajstvo, aslas dvor i siz oƶ. Kuimətkə, kovşis bь sek kьv „raboçəj“ veznь kьvvezən „so-cialistiçeskəj promьslennoşьn truzeniк.“ Etə, odnako, veşkətəmlən avtorrez mьlakə ozə predlagajtə. Medьərьn, raz mijan əsisə-ŋi raboçəjjez klassьs da kreşsana klas-sьs? A ezə-kə nija əsə, dak kolə-ja kьrəvtnь Leksikoniş nijə nimmezsə, kədna vəlisə nьlə şetəməş? Veşkətəmlən avtorrez, tьda-lə, etçə soderƶaŋŋosə mədisə puktьnь ŋe əŋŋa, a oƶlaŋşa obsestvo jьliş, kər klas-sez ozə-ŋi loə i kər raboçəjjez da kreşsana pərtçasə jedinəj kommunistiçeskəj obsest-vo truzeŋŋikkezə. Siƶkə loə, ena avtor-rez javnəja uşkətçənь oƶlaŋşaə. No Kon-stitucija sostavjajtikə kolə petnь ŋe oƶlaŋşaiş, a əŋŋaiş, sьiş, mьj em-ŋi. Kon-stitucija oz vermь i ŋe dolƶon uşkətçьnь oƶlaŋşaə.

2) Oƶlaŋ munə Konstitucija proekt 17-ət statta dьnə veşkətəm. Veşkətəmьs loə sььn, sto predlagajtənь vovşo çapkьnьnь Kons-titucija proektiş 17-ət statьasə, kəda baitə, sto Scjuznəj respublikaez sajьn soxraŋajt-çə pravo svobodnəja petnь SSSR-iş. Me dumajta, sto eta predlozeŋŋoьs abu pra-vilnəj i etaşaŋ Sjezd sijə primitnь ŋe dolƶon. SSSR em ravnopravnəj Sojuznəj respublikaezlən dobrovolnəj Sojuz. Çap-kьnь Konstitucijaiş statta SSSR-iş svobod-nəja petan pravo jьliş, —eta loə narusit-nь eta sojuzliş dobrovolnəj xarakter. Ver-mam-ja mijə munnь eta sag vьlə? Me dumajta, sto mijə og vermə i ŋe dolƶo-nəş munnь eta sag vьlə. Baitənь, sto SSSR-ьn abu ətik respublika, kəda mədis bь petnь SSSR sostaviş, sto etaşaŋ 17-ət statьalən praktiçeskəj znaçeŋŋoьs abu. Sto mijan abu ətik respublika, kəda mədis bь petnь SSSR sostaviş, eta, koŋesno, siƶ. No etaiş ŋekьƶ oz pet, sto mijə ŋe dolƶo-nəş giznь Konstitucijaьn Sojuznəj res-publikaez SSSR-iş svobodnəja petəm vьlə pravo jьliş. SSSR-ьn siƶ-zə abu seteəm sojuznəj respublika, kəda mədis bь pьrьsnь mədik Sojuznəj respublikaəs. No etaiş ŋekьƶ oz pet, sto SSSR Konstitucijaiş kolə çapkьnь sijə statьasə, kəda baitə Sojuznəj respublikaez pravaez ravenstvo jьliş.

3) Oƶlaŋ em predlozeŋŋo sodtьnь Konstitucija proekt mədəş glavaə vil statьa, soderƶaŋŋoьs kədalən baitə sь jьliş, sto avtonomnəj sovetskəj socialistiçeskəj respublikaez, kər nija lebasə xozajstvennəj da kulturnəj razvitieьn sootvetstvujtan urovenəƶ, vermasə lonь preobrazovannəjəş Sojuznəj Sovetskəj Socialistiçeskəj respublikaezə. Pozə-ja primitnь etə predlozeŋŋosə? Me dumajta, sto oz kov sijə primitnь. Sija abu pravilnəj ŋe toko sь soderƶaŋŋo ladorşaŋ, no i sь motivvez ladorsaŋ. Oz poz motivirujtnь avtonomnəj respublikaezsə sojuznəj respublikaez razrjadə vuəətəmsə nь xozajstvennəj da kulturnəj zreloşən, siƶ-zə kьƶ oz poz mo-tivirujtnь sijə libo mədik respublika avto-nomnəj respublikaez spisokə koləmsə nь xozajstvo ladorşaŋ kultura ladorşaŋ bərə kolççəmən. Eta vəli bь ŋe marksistskəj, ŋe leninskəj podxod. Tatarskəj Pespublika, suam, kolççə avtonomnəjən, a Kazaxskəj Respublika loə sojuznəjən, no eta esə abu siz, sto Kazaxskəj Respublika aslas xozajstvennəj da kulturnəj razvitieən sula-lə vьlьnƶьka Tatarskəj Recpublikaşa. Deloьs sulalə kakraz mədnoz. Etə-zə sa-məjə kolə vistavnь, suam, Povolozjoiş Ne-meccez Avtonomnəj Respublika jьliş, da Kirigizskəj Sojuznəj Respublika jьliş, kədnaiş pervəjьs aslas kulturnəj da xo-zajstvennəj razvitijeən sulalə vьlьnƶьka mədьssa, kət i kolççə avtonomnəj respub-likaən.

Kьeəməş nija priznakkez, kədna şetə-nь osnovanie sь vьlə, medьь vuəətnь avtonomnəj respublikaezsə sojuznəj res-publikaez razrjadə?

Nija, ena priznakkez,—kuima.

Ətkə, kolə, medьь nacionalnoş, kəda şetis sovetskəj respublikalə assis ŋim, və-li sььn kompaktnəj bolsinstvo. Boşnь, suam, Krьmskəj Avtonomnəj Respublika. Sija respublika okrainnəj, no Krьmskəj tatara eta respublikaьn abu bolsinstvo, siƶ-kəz mədnoz,—nija setçin menşinstvo. Siƶ-kə loə, vəli bь ŋepravilno da ŋelogiçno vuəətnь Krьmskəj Respublikasə Sojuznəj respublikaez razrjadə.

Kuimətkə, kolə, medьь respublikaьs as-las naşeleŋŋoən ez vəv əddən ucət, med-ьь sьlən vəli naşeleŋŋoьs, suam, ŋe je-eazьk, a unazьk kət bь millionşa. Mьla? Sijən, sto vəli bь ŋepravilno dumajtnь, sto uçitik sovetskəj respublika, kьtən na-şeleŋŋoьs əddən jeəa i armija uçət, ver-mas rasçitьvajnь ŋezavişimәja gosudarst-vennəj oləm vьlə. Ədva li pozə somnev-ajççьnь, sto imperialistiçeskəj xisnikkez sek-zə boştisə bь sijə aslanьs kipod uvtə.

Me dumajta, sto ena kuim obŋektivnəj priznaktəg vəli bь ŋepravilno ənna istoriçeskəj momentə suvtətnь vopros kьeəm ŋibud avtonomnəj respublikaəs So-juznəj respublikaez razrjadə vuəətəm jь-liş.

4) Oƶlaŋ predlagajtənь 22-ət, 23-ət, 24-ət, 25-ət, 26-ət, 27-ət, 28-ət, 29-ət stat-taeziş kьrəvtnь Sojuznəj respublikaezsə krajjez vьlə da oblaşşez vьlə administra-tivno-xozajstvennəj jansətəm podrobnəja pereçisljajtəmsə. Me dumajta, sto eta pred-lozeŋŋoьs siz-zə abu priemlemәj. SSSR-ьn emәş otir, kədna əddən okotitəmən i mьşlьtəg gotovəş mədpəv səravnь krajjezsə da oblaşşezsə i etən sugənь, pьr-tənь usə neuverennoş. Konstitucija proekt eteəm otir ponda kerə şermət. I eta əd-dən bur sijən, sto estən, kьƶ i unaьn mə-dikьn, trebujtçə mijan uverrennoş atmo-sfera, trebujtçə stabilnoş, jasnoş.

5) Veşkətəmьs kasajtşə 33-ət statьaəs. Lьddənь ŋecelesoobraznəjən kernь kьk palata i predlagajtənь uniçtozitnь Nacio-nalnoşşezliş Sovet. Me dumajta, sto eta veşkətəmьs siz-sə ŋepravilnəj. Ətik palataa şiştemaьs vəli bь burƶьk kьk palataaьsşa, kьƶ bь SSSR vəli jedinəj nacionalnəj gosudarstvo. No SSSR em ŋe jedinəj nacionalnəj gosudarstvo. SSSR em, kьƶ mi tədam, unanacionalnoşa gosudarst-vo. Mijan em verxovnəj organ, kьtən pred-stavitəməş SSSR-iş bьdəs usaliş otirlən obsəj interessez nь nacionalnoşşaŋ zavi-şittəg. Eta—Sojuz Sovet. No SSSR-iş naci-onalnoşşezlən ena obsəj interessezşa emәş esə aslanьs torja, specifiçeskəj interes-sez, kədna jitşəməş nь nacionalnəj oso-bennoşttezkət. Pozə-ja preŋebregajtnь ena specifiçeskəj interessezən? Oz, oz poz. Kolə-ja specialnəj verxovnəj organ, kəd bь otrazajtis etnijə imenno specifiçeskəj interessezsə? Bezuslovno kolə. Oz vermь lonь somneŋŋo, sto seteəm organtəg ŋe-pozana vəli bь upravlajtnь seteəm una-nacionalnoşa gosudarstvoən, kьƶ SSSR. Seteəm organən loə məd palata. SSSR Nacionalnoşşezlən Sovet.

Estişənь jevropejskəj da amerikanskəj gosudarstvoez parlamentskəj istorija vьlə, estişənь sь vьlə, sto ena stranaezьn kьk palataa şiştemaьs şetis toko minussez, sto məd palataьs ovьçno vьrozdajtçə reakcija centrə da oƶlaŋ munəmьn tormo-zə. Bьdəs eta siƶ. No eta loə sijən, sto ena stranaezьn palataez kolasьn abu ra-venstvo. Kьƶ mi tədam, məd palataьslə şetənь pervəjьssa ŋesoça unazьk pravaez, i sььərьn, kьƶ pravilo, məd palataьs or-ganizujtçə ŋedemokratiçeskəja, ŋesoça sь-liş çlennezsə vьlişaŋ naznaçajtəmən. Abu somneŋŋo, sto ena minussez ozə loə, je-zeli palataez kolasьn nuətnь ravenstvo da məd palatasə organizujtnь siz-zə de-mokratiçeskəja, kьƶ i pervəjsə.

6) Oƶlaŋ predlagajtənь Konstitucija pro-ektə sodtət, kəda trebujtə kьknan palata-şis çlennezliş koliçestvo rovnajtəm. Me dumajta, sto etə predlozeŋŋosə pozis bь primitnь. Sija şetə, me—şərti, javnəj po-litiçeskəj plussez, siƶ kьƶ podçerkivajtə palataezliş ravenstvo.

7) Oƶlaŋ Konstitucija proektə munə sodtət, kəda şərti predlagajtçə Nacionalnoşşez Sovetə bərjьnь deputattezəs siƶ-zə, kьƶ i Sojuz Sovetə veşkьta bərjəmmezən. Me dumajta, sto etə predlozeŋŋosə pozis bь primitnь. Pravda, sija vermas bərjəm-mez dьrni vajətnь mukəd texniçeskəj ŋaudobstvoez. No sь tujə sija şetas bьst politiçeskəj vьigrьs sijən, sto sija dolƶon lebtьnь Nacionalnoşşez Sovetliş avtoritet.

8) Oƶlaŋ munə 40-ət statьaə sodtət, kəda şərti predlagajtçə şetnь pravo Ver-xovnəj sovet prezidiumlə lesnь vremennəj zakonodatelnəj akttez. Me dumajta, sto eta sodtətьs ŋepravilnəj i Sjezd sijə pri-mitnь ŋe dolƶon. Kolə, medьərьn, kon-çitnь seteəm polozeŋŋonas, kər zakono-datelstvujtənь ŋe ətik kьeəm—ŋibud or-gan, a una organnez. Seteəm polozeŋŋo-ьs protivoreçitə zakonnez stabilnoş prin-ciplə. A zakonnezlən stabilnoş mijanlə kolə əni unazьk kьƶ ŋekər. SSSR-ьn zakonoda-telnəj vlaşt dolƶon ossusestvljajtçьnь toko ətik organən, SSSR Verxovnəj Sovetən.

9) Oƶlaŋ predlagajtənь Konstitucija proekt 48-ət statьaə sodtət, kəda şərti tre-bujtənь, medьь SSR Sojuz Verxovnəj So-vet Prezidiumiş predşedatelьs bərjişsis ŋe SSSR Verxovnəj Sovetən, a stranaiş bьdəs naşeleŋŋoən. Me dumajta, sto eta sodtətьs ŋepravilnəj sijən, sto sija oz sootvetstvujt mijan Konstitucijalə. Mijan Konstitucija şistema şərti SSSR-ьn ŋe dolƶon lonь bərjəm bьdəs naşeleŋŋoən Verxovnəj sovetkət ordçən jedinoliçnəj prezident, kəda vermə assə protivopostav-ajtnь Verxovnəj sovetlə. SSSR-ьn prezi-dent kolŋegialnəj,—eta Verxovnəj Sovet-lən Prezidium ətlaьn i Verxovnəj Sovet Prezidiumiş predsedatelkət, kəda ŋe bьdsən naşeleŋŋoən bərjişə, a Verxovnəj Sove-tən, i Verxovnəj Sovetlə podotçotnəj. Is-torijalən opьt mьççalə, sto Verxovnəj or-gannezsə seteəma stroitəmьs loə demo-kratiçeskəjьk da garantirujtə stranasə ŋekolana sluçajnoşşeziş.

10) Oƶlaŋ munə veşkətəm sija-zə 48 statьaə. Sija glaşitə: SSSR Verxovnəj So-vet Prezidium predşedatelliş zameştiteljez-sə sodtьnь dasətikəƶ sь ponda, medьь bьd Sojuznəj respublikaşaŋ vəli ətik za-meştitel. Me dumajta, sto etə veşkətəmsə pozis bь primitnь sijən, sto sija burmətə delosə i toko vermas SSSR Verxovnəj So-vet Prezidiumliş krepitnь avtoritet.

11) Oƶlaŋ munə veşkətəm 77-ət stat-taə. Sija trebujtə organizujtnь vil obsesoj-uznəj narodnəj komissariat,—Ob rona Pro-mьslennoş Narkomat. Me dumajta, sto etə veşkətəmsə siƶzə kolis-bь primitnь (Aplodismenttez) sijən, sto loktis kad sь ponda, medьь jansətnь mijanliş oborona promьslennoşşə da şetnь sьlə sootvetst-vujussəj narkomatskəj oformleŋŋo. Me dumajta, sto eta vermis-bь toko burşətnь mijan stranaliş oborona delosə.

12) Oƶlaŋ munə Konstitucija proekt 124-ət statьaə veşkətəm, kəda trebujtə sь-liş izmeŋeŋŋosə seteəm napravleŋŋolaŋə, medьь zapretitnь religioznəj obrjaddez. Me dumajta, sto etə veşkətəmsə oz kov primitnь, kьƶ ŋeləşalanaəs mijan Konstitu-cija şərti.

13) Medьərьn, esə ətik veşkətəm, kə-dalən em ŋe uçət sussestvennəj xarakter. Me baita Konstitucija proekt 135-ət stat-taə veşkətəm jьliş. Sija predlagajtə lisitnь izbiratelnəj pravoeziş kult sluziteljezəs, oƶƶa belogvardejeccezəs, bьdəs bьvsəj otirsə da morttezsə, kədna oz zaŋimajtçə obsepoljeznəj usən, libo-zə, kət bь,—ograniçitnь izbiratelnəj pravaezsə eta kategorija morttezliş, şetnь nьlə toko paşşivnəj izbiratelnəj pravo, mədŋoz-kə sunь, pravo bərjьnь, no ŋe lonь bərjəmmezən. Me du-majta, sto eta veşkətəmьs siş-zə ŋe dol-zon lonь primitəm Sovetskəj vlaşt lisitis izbiratelnəj pravaeziş ŋetrudovəj da ək-sploatatorskəj əlementtezsə ŋe veçnəj vek kezə, a vremennəja, izvestnəj periodəş. Vəli kad, kər etnija əlementtez nuətisə naroddezlə panьt otьrьtəj vojna da pro-tivodejstvujtisə sovetskəj zakonnezlə. So-vetskəj zakon nijə izbiratelnəj pravaeziş lisitəm ilis vəli Sovetskəj vlaştlən eta protivodejstvije vьlə otvetən. Sija pora-şaŋ çulalis kadьs ŋe jeəa. Çulaləm pe-riod kosta mijə loktim setçəş, sto əkspl-oatatorskəj klassez uniçtozitəməş, a Sovet-skəj vlaşt pərtçis ŋeporedimәj vьnə. Ez-ja lok kad viş-ətnь mədpəv etə zakonsə? Me dumajta, sto loktis kadьs. Baitənь, sto eta opasnəj sijən, sto vermasə pьrnь stra-naiş Verxovnəj organnezə Sovetskəj vlaşt-lə vrazdebnəj əlementtez, kin ŋibud oƶƶa belogvardejeccezis, kulakkeziş, poppeziş i siş oƶlaŋ. No mьjiş setən əddənsə pov-nь? Kəjinneziş povnь, vərə ŋe vetlьnь (Zaloьn gaza ozьvleŋŋo, burnəj aplo-dismenttez). Ətkə, ŋe bьdəş oƶƶa kulak-kez, belogvardejeccez libo poppez Sovet-skəj vlaştlə vrazdebnəjəş. Mədkə, jezeli narod kьtən ŋibud i bərjas vrazdebnəj otirsə, to eta pondas oznaçajtnь, sto mijan agitacionnəj usьs suvtətəm əddən umela, i mijə bьdsən zasluzitim seteəm pozor, jezeli mijan agitacionnəj usьs pondas munnь bolsevistskəja, to narodьs aslas verxovnəj organnezə oz les vrazdebnəj otirsə. Siƶkə loə, kolə usavnь, a ŋe xnь-kajtnь (burnəj aplodismenttez), kolə usav-nь, a ŋe viş-çişnь sijə, sto bьdəs loas go-tov kerəma administrativnəj rasporjaƶeŋ-ŋoezən. Esə 1919 godə Lenin baitis, sto ŋeьlьn sija kadьs, kər Sovetskəj vlaşt pon-das lьddьnь polznəjən pьrnь vşeobsəj izbiratelnəj pravo kьeəm bь ez vəv ogra-niçeŋŋoeztəg. Obratitə vnimanŋo: kьeəm bь ez vəv ograniçeŋŋoeztəg. Etə sija bai-tis sija kadə, kər inostrannəj voennəj in-tervencija ez vəv esə likvidirujtəm, a mijan promьslennoşьs da şelskəj xozajst-voьs vəlisə otçajannəj polozeŋŋoьn. Sija kadşaŋ çulalis 17 god-ni. Ez-ja lok kad, jorttez, pьrtnь olanə Leninliş ukazaŋ-ŋosə? Me dumajta, sto loktis kad.

Vot mьj baitis Lenin 1919 godə „R.K.P.(b) programma proekt“ aslas trudьn. Razresitə lьddətnь:

„R.K.P. dolƶon razjaşŋajtnь usaliş mas-saezlə, med ŋe kernь vuƶana istoriçeskəj nadobnoşşezsə ŋepravilnəja ətlaəətəm, sto mukəd graƶdanaezəs izbiratelnəj pravaeziş lisьtəmьs Sovetskəj respublikaьn ŋemьm-da oz kasajtçь, kьƶ eta vəvli una bur-ƶuazno-demokratiçeskəj respublikaezьn, graƶdana opredelonnəj razrjadiş vek kezə obŋavitəməş bespravnəjjezən, a otnoşitçə-nь toko əksploatatorrez dьnə, toko nь dьnə, kin socialistiçeskəj Sovetskəj Res-publika osnovnəj zakonnezlə uporstvujtə assis əksploatatorskəj polozeŋŋo dorjikə, kapitalistiçeskəj otnoseŋŋoez soxraŋajtə-mьn. Siƶkə, Sovetskəj respublikaьn, ətla-dorşaŋas, bьd lun socializm ukreplajtəm da nьən lьd (çislo) çinəm, kinlən em vozmoznoşşez obŋektivnəja kolççьnь ək-sploatatorən libo soxranitnь kapitalistiçes-kəj otnoseŋŋoez, izbiratelnəj pravaeziş lisьtəmmezlən açьs askəttas procentьs çinə. Ədva-ja əni Roşşijaьn eta procentьs unazьk kьk, kuim procentşa. Mədladorşaŋ, ŋeьlьn ozlaŋ loktan kadə vŋesnəj nase-stvijalən dugdəmьs da əksproprijatorrezəs əksproprijacija doversitəmьs vermas izve-stnəj uslovijaez kosta arkmətnь polozeŋ-ŋo, kər proletarskəj gosudarstvennəj vlaşt bərjas əksploatatorrezliş soprotivleŋŋo mə-dik nьrьstan sposoəbez da pьrtas vşeob-səj izbiratelnəj pravo kьeəm bь ez vəv ograniçeŋŋoeztəg“ (Lenin, tom XXIV, lis-bok 94. Partizdatlən Izdaŋŋo. 1935 god).

Loə vezərtana.

Seteəm deloьs SSSR Konstitucija proektə veşkətəmmezən da sodtəttezən.

VI.

SSSR vil Konstitucijalən znaçeŋŋo

Vşenarodnəj obsuƶdeŋŋo rezultattez şərti, k ə d i j a kьssis vit təliş-jee, poƶə vistavnь, sto Konstitucijalən proekt loas odobritəm ənnaşa Sjezdən. (Ovacijaə vuƶana burnəj aplodismenttez. Zal suvtə).

Lunməd bərti Sovetskəj Sojuzlən loas vil, socialistiçeskəj Konstitucija, kəda stroi-təma bura razvjornutəj socialistiçeskəj demokratizm naçaloez vьlьn.

Eta loas istoriçeskəj dokument, kəda traktujtə prostəja da szatəja, çut ŋe proto-kolnəj stilьn, SSSR-ьn socializm poveda fakttez jьliş, SSSR-iş usalişşezəs kapita-listiçeskəj rabstvoiş osvoboditəm faktez jьliş, SSSR-ьn koŋeçəş razvernutəj, poşle-dovatelnəj demokratija poveda fakttez jьliş.

Eta loas dokument, kəda şvidetelstvuj-tə sь jьliş, sto sija, mьj jьliş meçtajtisə i oƶlaŋ meçtajtənь kapitalistiçeskəj strana-eziş millionnez çestnəj otir — SSSR-ьn pьrtəma-ŋi olanə. (Burnəj aplodismenttez).

Eta loas dokument, kəda şvidetelstvuj-tə sь jьliş, sto sija, mьj ьrtəm olanə SSSR-ьn bьdsən vermas lonь pьrtəma ola-nə i mədik stranaezьn. (Burnəj aplodis-menttez).

No etaiş petə, sto SSSR vil Konstitu-cijalən mezdunarodnəj znaçeŋŋoьs ədva-ja vermas lonь pereocenitəm.

Əni, kər fasizmlən gudьra volnaьs şə-laləmən tьrtə raboçəj klassliş socialistiçes-kəj dvizeŋŋosə da sorlalə ŋatən civilizo-vannəj miriş medьur otirliş demokratiçes-

Okonçaŋŋo 4-ət lisbokьn

JORT I. V. STALINLƏN DOKLAD

SSR Sojuz Konstitucija proekt jьliş

Okonçanno.

kəj ustremlennoezsə, SSSR-lən vil Konstitucija fasizmlə panьt loas obvinitelnəj aktən, baitişən sь jьliş, sto socializm i demokratija nepovedimələş. **(Aplodismenttez).** SSSR-lən vil Konstitucija loas moralnəj otsətən da realnəj podsporjeən bьdənlə nь ponda, kinnez əni nuətənь fasistskəj varvarstvokət pessəm. **(Burnəj aplodismenttəz).**

Esə ьştzьk znaçennoьs SSSR vil Konstitucijalən SSSR-iş naroddez ponda. Jezeli kapitalistiçeskəj stranaeziş naroddez ponda SSSR-lən Konstitucija pondas imejtnь dejstvijaez programma znaçennо, to SSSR-iş naroddez ponda sija imejtə nь pessəmlən itog znaçennо, çeloveçestvo osvobozdennо front vьvşa nь povedaezlə itog znaçennо. Pessəm da liseннoez çulaləm tuj rezultatьn prijatno da radostno imejtnь assit Konstitucija, kəda vistalə mijan povedaez ploddez jьliş. Prijatno da radostno tədnь, mьj ponda pessisə mijan otirьs i kьz nija vermisə loknь vşemirno-istoriçeskəj povedaəş. Prijatno da radostno tədnь, sto virьs, kəda una kiştəm mijan otirən, veş ez əs, sto sija şetis assis rezultattez. **(Dьr kьssana aplodismenttez).** Eta duxovnəja vooruzajtə mijanliş raboçəj klassə, mijanliş kreştjanstvosə, mijanliş trudovəj intelligencijasə. Eta nuətə oşlan i lebtə zakonnəj gordoş çuvsvo. Eta krepitə vera aslanьm vьnə da mobilizujtə vil pessəm vьlə kommunizmlən vil povedaez zavojevannо ponda. **(Burnəj ovacija, bьdəs zal sutsə, gromovəj „ura“, bьdənnьs gorətlənь: „Med olas jort Stalin!“ Sjezd suvtvən şьlə „Internacional“. „Internacional“ şьləm bərьn ovacija lebtişə vilis. Gorətlənь: „ura“ „Med olas mijan vozd jort Stalin!“).**

NIKOLAJ ALEKŞEEVIÇ NEKRASOV

Dekabr 4-ət lunə tьris 115 god sija kadşan, kər pomessik şemjaьn çuzis roç poət Nikolaj Alekşeeviç Nekrasov. Sьlə vəli 17 god kər sija gortşis munis velətçьnь universiţetə, ez pondь poluçajtnь ajьssan nekьeəm podderzka, olis nuzdaьn. Peterburgьn (Leningradьn) sija tədsaşə V. G. Belinskəjkət. Eta velikəj roç kritiklən ьзьt vəli vlijannoьs Nekrasov vьlə.

Nekrasov nevnaən mezdətçis aslas dvorjanskəj mirovozrenieiş, vusis Çernьsevskəj da Dobroljubovlanə, ena revolucionerrez-raznoçineccezlanə, kreştjanskəj demokrattezlanə.

„Sijən, sto vəli slabəj, Nekrasov kolebajççis Çernьsevskəj kolasьn da liberallez kolasьn, no bьdəs sьlən şimpatijaez vəlisə Çernьsevskəj ladorьn“. (Lenin. Soç. sobr. tom XVI lisbok 132).

Ətlaьn Çernьsevskəjkət, Dobroljubovkət Nekrasov aslas proizvedennoezьn pessis feodalno-krepostniçeskəj stroj likvidirujtəm ponda, sija koris narodnəj massaezsə, kreştjanasə pomessikkezkət pessəm vьlə, razoblaçajtis pomessikkezəs-kreposnikkezəs.

„...Nekrasov i Saltьkov velətisə roç obsestvosə assьnь krepostnikliş—pomessikliş vevdərşan volkətəm da pomadaaləm obrazovannoş uvtьn xisnəj interessez, velətisə nenaviditnь eteəm tippezliş licemerije da bezdusije...“ (Lenin. Soç. sobr. tom XII lisbok 9).

Aslas proizvedennoezьn („Tujьn“, „Volga vьlьn“, „Ərina—mam soldatskəj“, „Gərd nьra moroz“ i siz oz.) sija mьççalə kreposniçestvo kartinaez, kreştjaninliş stradannoez, kreştjankaliş əddən şəkьt polozennо. Sija korə pomessikkezkət, burzuazijakət pessəm dьnə („Jerjomuskalə şьlankьv“ „Kərttuj“, „Çeladlən gorzəm“ i mukəd).

Nekrasov veritis narodnəj vьnə, sija veritis, sto narod aslas morosən pişkətas oşlanə tuj, loktas jugьt, radostnəj olanəş. Sija gizis:

„Bьdəs terpitas—i aslaş-zə morosən
Paşkьtə olanas tuj oştas jon.
Zal toko—og pondə eta bur poraə
Ovnь ne me i ne te, uçət zon...“

Nekrasovlən proizvedennoez otsalisə lebtişnь pessəm vьlə ne ətik revolucionnəj pokoljennolə. Çernьsevskəj cenitis Nekrasovsə əddən vьlьna, Poət kuləm bərьn Çernьsevskəj gizis ьlişan, şibirskəj katorgaşan: „Sьlən slava loas bessmertnəj, sь dьnə, bьdəs roç poəttez kolasiş medgenialnəj da medьlagodarnəj dьnə, Roşijalən ljubitəmьs loas vecnəj“.

Konesno, Nekrasov sek esə ez aззь i ez təd, sto toko raboçəj klass vьlə istorija puktis zadaça mezdətnь bьdsən mir paşta usaliş jəzəs gnot uvtiş, sto toko raboçəj klasslən diktatura vajətas seteəm olanəş, kьtən oz lo mesta mertəs mortən əksploatirujtəmlə.

Sovetskəj Sojuziş naroddez, kommunistiçeskəj partija veşkətləm şərti, çeloveçestvo genij, velikəj vozd jort Stalin veşkətləm şərti pərtisə işasovəj vaz Rossijasə socializm stranaə. Sovetskəj Sojuziş narodlən eta povedaьs em pamjatnik roç narodlən zonlə—N. A. Nekrasovlə.

N. POPOV.

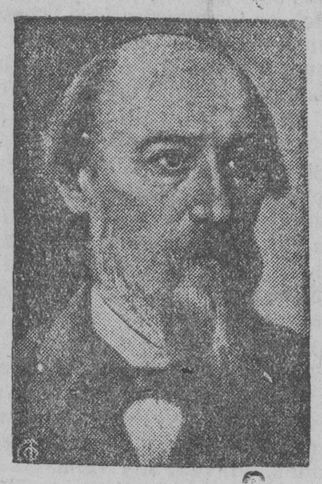

Çeladlən gorzəm.

Noran otirliş kər kьvzam mijə
Lok olankət pessik jordişəm,—
Eta sьiş kьlatə-ja tijə
Çeladliş norasəmən gorzəm?

„Çelad kadə, pozə-kə vistavnь,
Dəs, mьj lovja,—gaztəg oz pantaş:
Çelad pora nem oz kov usavnь—
Pьr te ors, gazətçь da kotraş.

Toko mijə eg orslə, vetlətlə,
Eg gulajtə ьbbez vьlət pьr:
Fabrikaьn kruggezsə bergətlam
Mi luntьr-luntьr-luntьr!

„Krug çugunnəj vizzьtə-bergalə,
Şurtə, stukjə, ru vajətə kəs,
Jur bergalə, tusatə satlalə,
Şələm pessə, krugən munə dəs:

Lok starukalən gərdətəm nьrьs,
Kəda oz mijan vьliş leş şin,
Guttez, kədna əddən una zьras,
Potolok, ьbəssez, bьd əsьn,—

I bьdəs! Mi mьşimə usavnь,
Suim gorən, guşən oz-ni pet:
— Norovit-zə omən siş bergavnь!
Şet vezərtnь, tədnь etə şet!

Veş kejmişnь gorzəmən, tьdalə,
Krugьs oz kьv, krugьs nem oz su:
Kət te kuv, a jordəmьt bergalə,
Kət te kuv—paşkalə ьзьt sum!

„Raz mijanlə orsnь, lok olanas
Kər mi volasə og tədə vek!
Kьz bь ьbə leзisə mijanəs,
Mi turunə vodimə bь sek.

Gortə bь mijanlə çozzьk bertnь,—
No mьjlə? Ed sija-zə beda...
Dolьtsə mi og aşşə i gortьn:
Setçin siş-zə seteəm-zə nuzda!

Setçin, kər şinvanьm mijan petas,
Kər bled mamnьm kьlas norasəm,
Aşnьməs da mamnьməs zaljettən
Mi potkətam səri mam şələm...“

Vuзətis Ş. Karavajev.

KUIM DOLA.

(*„Gərd nьra morozis“ tor*).

Kuim şəkьt dola sudьa şetis to—
I medoззa dola: vençajtçьnь ravkət,
Mədikьs—rav zonьslən mamən te lo
I seşşa—pьr kuvtəş te kьvzь lok ravsə.
I vodisə dolaez ena bьdəs
Roç innez vьlə, kьz kerəs.
Vizьvtisə vekkez—bьd sçaşşolan kьssiş,
I mirьn ne ətpьr-ni bьdtorьs vezşis,
No ətikə vezпь vunətis jen pьr—
Vek şir-busьn olə kreşşanka.
Bьdən-ed soglaşon, mьj çut-ja oz bьr
Zev miça da vьna slavjanka.
Sudьalən tezzertva zev lok!
Te aззьvtəg pьr-ed izərmin,
I olanşa pessəmlə sog,
Noraşəm vistavnь en vermь,—
No menьm vistalan-ed, jort!
Te çeladşan tədsa-ed mekət.
Vizət—te-taj povzəm kьz mort,
Vizət—səktə kьskəmaş vekkez;
Seteəmlən şələmьs oz viş,
Şinva kin te vьlьn ez kiş!

Vuзət's M. Lixaçov.

„KƏRTTUJ“ PROIZVEDENNOIŞ TOR

Kьvzь, papasa! Mьjlə bь-zə bəvtьnь
Umnəj Vanusaliş jur!
Vaj-ko me pravdasə təliş jugər uvtьn
Sьlə vistala, una loas bur.

Uз eta, Vana, əddən vəli şəkьt—
Kerisə sijə ne ətik ne kьk!
Mirьn em car, kəda zev lok da çorьt,
Nim sьlən to kьeəm—eьg!

Armija ьзьtə sija novjətə,
Morjo sudnoən veşkətlə prokod,
Plug şərьn luniş lun munə, vetlətə,
Vişə artellez, zavod.

Sija-ed tatçə vasətis jəz massasə.
Una mukədьs—rovnajtikə nop,
Vьnnьsə pesikə pemьt suk rassezas,
Asiьnьs aззisə grob.

Veşkьt kərttuj: mukəd mestaas pos kerəm,
Stobbez da relsaez—san[1]).
A vot tuj bokkezas omən roç koskaez...
Mьmda-zə nija, te tədan-ja, Van?

Çu; bura çirzəmsan gaztəm kod sь kьlə!
Gьrskəńь pinnez, kьz şurtan ьbəs.
Uşis vusər mijan kьnməm əsьn vьlə...
Mьj setçin? Kuləm pələs.

Rьpkənь tuj bokət nija kotərtənь,
Əmşinьs leşənь ru.
Kьlan-ja şьləmsə?.. „Taoj vizətnьtə
Ljubo mijanlə as trud!

Mijə i kəzьt i zar kosta mьrşimə,
Kəstəmən veksə spina,
Olim zemlankaьn, eьgkət mi pessimə,
Kьnmim da vamim, kutçişlis cьnga.

Uзьn grabitlisə bьdnoз deşatnikkez,
Vartlis naçalstvo, nьrьstis nuzda...
Dəs, dəs terpitimə mijə, jen ratnikkez,
Mirnəj uз çelad, da-da!

Vonnez! Ti ploddeznьm vьlьn ed jьlatə!
Mijan-zə muьn-ni sişmə bьd vьn...
Şo-ja mijanəs ti burən kaztьlatə,
Ali vunətit vazьn?..“

En-zə te povzь nь şələmiş, narzəmiş!.
Volxovşan, Volgaşan, kьlan-ja zon,
Bьdkod peləssan ьзьt gosudarstvois
Nija—muzьkkez, i bьd tenьt von.

Stьd tenьt povnь, vevttişnь perçatkaən,
Te ne uçitik ni!..—Peslikə us,
Aззan, sulalə kьz lok likoradkaən
Koşməm, sogaləmşan vez belorus:

Kьmmes[2]) leзçişəmaş, tьrppes bledətəmaş;
Jazvaa, dojmə kəs ki;
Pьkəsa kokkes pizəsvi ləzətəmaş;
Ədəma omən-ni suç jurkuçik;

Jamaən morosьs, kədija mьrşikə
Bura nьrьsşьləm luniş lun, vek...
Sijə visət-ko te, Vana, bьeəmika:
Şəkьta sedtəma bьd nan kusək!

Ez-na veşkət assis gorba kəs spinasə
To i ənəş: nelki zьnkьv oz su,
Simən kərtzьrən prokod musə kьnməmsə
Garjə i garjə, oz suvt!

Etə privьçkasə bь blagorodnəjsə
Boşnь mijanlə, nuətnь kьz uз...
Blagoslovit-zə te ussə narodnəjsə,
Seşşa radejtnь muziksə te kuz.

Da en vunət i otçiznatə assit...
Tьrməmvi una terpitis roç jəz,
Sija terpitis i etə kərttujsə—
Siз-zə terpitas, mьj jen suas, dəs!

Bьdəs terpitis—i aslas-zə morosən
Paşkьtə olanas tuj oştas jon.
Zal toko—og pondə eta bur poraə
Ovnь ne me i ne te, uçət zon...

[1]) San—bur
[2]) Şinkьmmez

Vuзətis Ş. Karavajev.

Me vinovat, geroj, te ozьn

Me una lьddəti gazetaez, zurnalleź, knigaez i bьdəs mьj sedas vilьs ki uvtam. Mьmda bь eg lьddət, me şo aşşa setçiniş vil dostizennoez: to kьeəmkə kolxozьn oз konçitəməş kəznь, to setçin kolxozas organizujtəməş vojennəj kruzok, to obşaşənь kolxoznikkez vəvvezən, to—kerənь velosipeddezən kotərtəm (proveg), sen gizənь kombajner-staxanovec jьliş. A me i dumajta: mьja-nə seeəm bura olənь jəzьs, mьja nija munənь şo czlan i ozlan, a kьtən mijan dostizennoezьs? Mьja bь ne podaritnь dona marsallə jort Vorosilovlə bur vəv!?

Menьm gazetaeziş şələmam pьris elektriçeskəj iskra da əztis setçin ьзьt plamja, gərd plamjaьs dugdьvtəg sotis şələməs. Sija kьtçəkə menə mədətə, mьjkə eəktə kernь.

Menьm tozə vəli okota gizнь assinьm kolxoziş dostizennoez, no nekьş eg aззьv. Menьm kazitçis bьdəs kerənь ne siş, kьş kolə mijan kolxozьn.

„Mьja mijan abu siз, kьz mədik kolxozzezьn?“ Menə dugdьvtəg moritis eta voprosьs, a unazьk sь ponda, sto me as şinnam aззьli cvetitan kolxozzez, sovxozzez, nьliş zdorovəj tom, upornəj gerojjezəs, kər me vetli ьlə jugə—Kavkazə.

Juram jem jьlən çutkis, me bьdəs vinasə valiti dona mort vьlə, kədija bezzavetnəja şetəm şələmsə dona rodinalə! Kədija udarnəja pessə şəkьtьskət—eta kolxoznəj predşedatel vьlə Jegor Ivanoviç Jakovkin vьlə.

Me dьrən sporitli rьtteznas tatkaəkət, sija suis, sto gazetaez dəs pərjavlənь. Me upornəja sulali as kьv vьlьn „oz pərjavlə“ i resitçi kernь bьdəs gusən. Bosti ruçka, gizət da muni komsomolka Klavdija ordə gizнь pişmo—zaloba jort Stalinlə! Vezərtat, jort Stalinlə! Setçə-zə lok virəş trockissez, mədəiçəmaş mьrddьn mijanliş sçaşşosə da pors pinneznas n dəmaş çukavnь sek bur mortsə, sek jortsə, bьd mu vьliş otirliş, jort Stalin Da i dəs sьliş soratnikkezsə! U—U— Kьş eta sodtis menьm vьnsə, dumajti gərd gerojas tozə zinovjevec ög sijə giz tatçə pişmoas, sija əddən i zajmitas bьdsa gazet lisbok. A loktis okruznəj predstavitel i pr bьdəs nedostatokkezsə mijan k Sija bur mortьs, zal me sьliş vun da pamillo, vistalis obşaşnitis me dəs i sek toko me kazali, sto ne novat, a mi aşnьm bьdənnьm mi provalit- briş pro- Konsti- rizirujte 3 prole- bolse- evikkez baitənь etabь

Me əddən vinovat ne toko Jog novіç ozьn, nə i bьdəs rodina ozьn. əni vistali bьdənlə aslam kerəm jьliş. menьm loas burzьk, koknitzьk! Jogor Iv novіş menьm dad, me sьkət ordçən po da usavnь vil tuj vьlьn. Me verita, sija menə prostitas, sija krepьt şələm jugьt sotçan vira mort, sija bьdlaьn uda nik, no əddən zal, sto sija negramotn

Me ozьn sulalə əni zadaça: gizнь janliş suk pemьt vərpekiş, komi mu v liş vaznəj geroj jьliş ьзьt knіga, kədi koltças pьr kezə primerən. Sь jьliş po das tədnь una şo voez bərьn komi

Ed şeralə, me og osjas, mьj sui d şorovno me sijə kera, kera! Em!

Kolxoznica Leviçanskəj kolxoziş K şinskəj sərət skolais VIII klassiş uçen ca Nina Jakovkina.

Oz otsalə likvidirujtnь negramotnoşt

1936—37 voə kolə likvidirujtnь negramotnoşt kolas naşeleннoьn. Eta jьliş leşəm specialnəj postanovlennо partijaən i pravitelstvoən. No N-Kosinskəj kolxoziş predşedatel Korjakov S. A. ənəş abu vezərtəm negramotnoşt likvidirujtəmiş znaçennо, sijən negramotnəjjez kolasьn çulətə agitacija ne velətçəmiş.

Likpunkt pesən oz obespeçivajt, dengaən siş-zə, nemən bosnь ker i kancelarskəj prinadleznoşşez.

Negramotnəjjezlən velətçьnь zel no em, no predşedatel Korjakov bьdəs uз vişə.

Korjakov jortlə kolə eteəm u politikasə çapkьnь, kutçişnь velət as kolxoziş negramotnəjjezəs.

„KOMSOMOLEC“

Мятежники готовят новое крупное наступлени на Мадрид

Декрет Каталонского правительства об образовании регулярной армии

С величайшим мужеством и героизмом защищают Мадрид славные бойцы республиканской Испании. 6 декабря исполнился месяц упорной ожесточенной борьбы между защитниками столицы и озверевшими фашистами, пытающимися любой ценой захватить Мадрид — боевой центр антифашистских сил Испании. За время месячной борьбы республиканцы показали чудеса отваги и героизма. Несмотря на огромную военную технику все время прибывающую из Германии и Италии для мятежников, вопреки их неоднократным хвастливым заявлениям не удалось овладеть Мадридом. Республиканские войска, реорганизованные и пополненные свежими силами, обогащенные новым вооружением, значительно повысили свою боеспособность. Они научились бороться с собранными под Мадридом отборными фашистскими войсками. Огромную помощь республиканским войскам оказывает их авиация, успешно отражающая налеты германских и итальянских эскадрилий совершающая смелые нападения на военные базы и укрепления мятежников.

Вследствие тяжелых потерь во время боев на Мадридском фронте фашисты испытывают острую нехватку в людской силе. Готовясь к новому крупному наступлению на Мадрид они расчитывают с одной стороны на прибывшие в Испанию германские и итальянские войска, а с другой стороны на 20-тысячную армию генерала Мола—главаря фашистов на севере страны. Эта армия стоит сейчас на западных склонах горного прохода Сиерра Гвадаррамма. Значительные силы армии мятежников Мадридского фронта брошены сейчас в районы к северо-западу от Мадрида с целью выбить оттуда республиканцев и облегчить тем самым генералу Мола прорыв через горный хребет.

Ожесточенные бои, продолжающиеся 5 дней, не принесли, однако, победы фашистским войскам к северо-западу от столицы в районе Посуэло де Аларкон, Коса Квемадо и Умеро (небольшие населенные пункты).

Фашистские варвары продолжают усиленную бомбардировку Мадрида с воздуха, а также из тяжелых дальнобойных орудий, все более разрушая один из красивейших городов Европы. 6 декабря во время воздушного боя над Мадридом правительственная авиация сбила 3 самолета мятежников.

Антифашистский Мадрид напряженно готовится отразить новое большое наступление фашистов. На улицах города сооружено много баррикад и окопов. Усиленными темпами идет эвакуация из города гражданского населения.

Огромную поддерж Мадридскому фронту о зывают Каталония—кр нейшая индустриальн область Испании на кр нем северо-востоке стра с центром в городе Бар лоне. По последним св ниям Каталонское пра тельство издало декрет образовании регулярн армии. Армия будет с тоять из призывников 19 и 1935 годов. Декрет предусматриваются созда ние 9-и походных и 3-х ар тиллерийских полков.

ТАСС.

Письмо тов. Майского лорду Плимуту

В связи с прибытием в Кадикс и другие пункты Испании на помощь мятежникам нескольких тысяч так называемых германских „добровольцев“, полпред СССР в Англии тов. Майский 4 декабря направил письмо председателю Лондонского комитета по вопросам невмешательства в дела Испании лорду Плимуту с предложением немедленно принять меры против этой новой формы вмешательства в дела Испании. Тов. Майский предложил распространить обязательство соглашения о невмешательстве, а также намечаемый контроль на посылку „добровольцев“ в Испанию.

ТАСС.

Mьj ponda kolxoznikkez ljubitənь Nekrasovəs

Okruznəj bibliotekaьn N.A. Nekrasovlən proizvedennoez 85 kniga gəgər. Nь kolasiş bibliotеka polkaez vьlьn ovlənь toko ne unazьk 5—6 knigaşa, mukədьs bьdəs lьddətişşez kiьn.

Kolxoznikkez ljubitənь Nekrasovəs sь ponda, sto sija gizlis ozza kurьt kreştjanskəj dola jьliş, podnevolnəj kreştjanskəj uз jьliş, kəda berdiş mezdətis usaliş kreştjanasə toko sovetskəj vlast, kolxoznəj stroj, kəda vajətis sovetskəj kolxoznəj derevna radostnəj, sçaşlivəj olan.

Bibliotekaьn usalişşez Jarkovskəj kolxozьn lьddətlisə kolxoznikkezlə Nekrasovliş proizvedennoez.

—Unazьk bь lьddətnь mijanlə eteəm proizvedennoezsə — baitənь kolxoznikkez.— Kьvzan Nekrasovliş gizəmsə da təd vьlə uşə ozza jedinoliçnəj kurьt olanьs, podnevolnəj uзьs, esə burzьka radjalə şələm ənna kolxoznəj radostnəj olan ponda,svobodnəj tvorçeskəj uз ponda, kədə mijanlə şetis kolxoznəj stroj.

Eta jьliş-zə baitisə i kolxoznəj predşedatellez, kər nija vəlisə kurssez vьlьn da mijə lьddətimə nьlə Nekrasovliş poəma „Kinlə Ruşьn ovnь bur“.

Oзlanşa uзьn bibliotеka esə əddənzьk pondas pьrtnь usaliş massaezə Nekrasovliş proizvedennoez. Etə korənь massaez aşnьs.

Bibliotekar Korotina.

Otvetstv. redaktor N. Zubov.

НКМП—РСФСР, Кудымкарская тип. „Свердполиграфтреста“, п. Кудымкар. Заказ № 1411—1936 г. Тираж 630 экз. Уполн. Свердобллита № 596